

Årsberetning

2004

Sunn konkurranse gir
mangfold, riktig pris
og kvalitet

Et offensivt Konkurransetilsyn
på flyttefot til Bergen

Varsler større interesse for
mat, helse og frie yrker

Konkurransetilsynet
Norwegian Competition Authority

Innhold årsberetning 2004

- 5 Direktøren har ordet
- 6 Etterforskning
- 8 Ny konkurranselov
- 10 Moderne tilsyn
- 11 Bøker
- 14 Matvarer
- 16 Telekom
- 19 Luftfart
- 22 Biler
- 24 Gjenvinning
- 25 Helse
- 26 Internasjonalt samarbeid
- 27 Puls
- 29 Konkurransetilsynet

Et merkeår for Konkurransetilsynet

I 2004 feiret Konkurransetilsynet 10 år, og 1. mai trådte den nye konkurranseloven i kraft. En undersøkelse gjort av MMI viser at stadig flere kjenner til Konkurransetilsynets arbeid. I en krevende periode har tilsynet klart å styrke sitt omdømme.

> side 5

Ny hverdag for bokbransjen

I mange år har aktørene i bokbransjen hatt dispensasjoner og avtaler som virker hemmende for konkurransen. Konkurransetilsynet ønsker å fjerne de viktigste hindringene.

> side 11

Kartellbøter for 100 millioner kroner

De siste 15 årene har Konkurransetilsynet anmeldt mer enn 40 alvorlige forhold til påtalemyndigheten. Rundt 100 millioner kroner er tatt inn i bøter og inndragning.

> side 7

Spar penger på bilreparasjoner

Det er dyrt både å kjøpe og å ha bil. Hele 14 prosent av husholdningsbudsjettet går til bil og bilhold. Det er behov for økt konkurranse, blant annet på reparasjoner og vedlikehold.

> side 22

Billigere flybilletter

I løpet av de siste årene er det blitt betydelig billigere å fly. En oversikt fra Konkurransetilsynet viser at prisene på flybilletter innenriks sank med ca. 40 prosent fra 2002 til 2004.

> side 19

Nøkkeltall 2004

Personalstatistikk

Ansatte	Totalt	Oslo	Bergen
Totalt	125	101	24
Antall kvinner	62	51	11
Antall menn	63	50	13
Sykefravær	3,6 %		
Turnover	12,4 %		

Utdanning	
Økonomer:	50
Jurister:	37
Annen høyere utdanning:	10
Utdanning på lavere nivå:	28

Økonomi

Tall i hele 1000 kroner	Ordinær drift	Flyttekostnader
Totalt	68 466	19 017
Lønnsutgifter	45 730	6 576
Varer og tjenester	22 736	12 441

Ønsker bedre utvalg

Kvalitet og bredde i utvalget er viktigere enn lav pris, mener mesterkokk Bent Stiansen. Han tror vi får et trist liv hvis vi bare velger de billigste produktene. – Det skal være en estetisk nytelse å handle. Det er det ikke i dag, sier han. Generelt sett er matvareprisene klart høyere i Norden enn i de øvrige europeiske land. En europeisk undersøkelse viser at Norge har 55 prosent høyere matvarepriser enn gjennomsnittet. Konkurransetilsynet har satt søkelys på matvaremarkedet og mener at konkurransen blant annet i markedet for videreføring er sterkt begrenset.

> side 15

Nyttig internasjonalt engasjement

– Det er enklere for norske virksomheter å konkurrere i EØS-landene, fordi konkurransereguleringene i stor grad er blitt harmonisert.

> side 26

Behov for sterkere konkurranse i telemarkedet

Innen telefoni er det store prisvariasjoner mellom de nordiske land. En rapport de nordiske konkurransemyndighetene la frem i fjor høst, viser at Telenor er betydelig dyrere på fasttelefoni enn de store aktørene i de øvrige nordiske land. Konkurransetilsynet mener det er rom for betydelige prisreduksjoner.

> side 16

Helsesektoren som satsingsområde

Helsesektoren utgjør en stor andel av utgiftene på statsbudsjettet. Konkurranse er viktig, slik at vi får mer helse for hver krone. Derfor må de private aktørene sikres like gode vilkår som de offentlige.

> side 25

På flyttefot til Vestlandet

Innen utgangen av 2006 skal Konkurransetilsynet være lokalisert i Bergen. Flyttingen er i full gang.

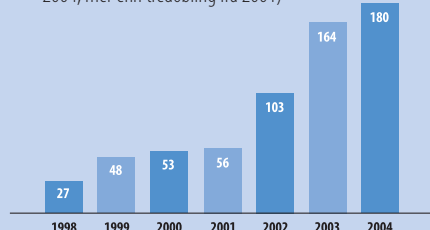
> side 29

Vår visjon

Sunn konkurranse for økt velferd

Antall nyhetsmeldinger fra Konkurransetilsynet:

(ca. 10 prosent økning fra 2003 til 2004, mer enn tredobling fra 2001)

Antall nyhetsoppslag i norske medier:

2004: 5311
2003: 5025
 (5,7 prosent økning fra 2003 til 2004)

Oversikt over et utvalg saker som er behandlet, finnes på side 27 og 28.

Et merkeår for Konkurransetilsynet

Året 2004 har vært et merkeår for Konkurransetilsynet. Tilsynet feiret 10-årsjubileum, og 1. mai trådte den nye konkurranseloven i kraft. De ansatte har brukt mye tid og ressurser på flyttingen av tilsynet til Bergen, som skal være sluttført i løpet av 2006. Fokus har likevel vært på det faglige arbeidet.

DET er svært gledelig å konstatere at Konkurransetilsynet i denne krevende perioden har klart å styrke sitt omdømme ytterligere. En undersøkelse foretatt av MMI viser at både de ansatte, brukerne og befolkningen for øvrig er blitt mer positive til Konkurransetilsynet, samtidig som stadig flere kjenner til tilsynets arbeid. Undersøkelsen viser også at det er utbredt enighet om at Konkurransetilsynet bidrar til et konkurransedyktig næringsliv, lavere priser og et bedre tilbud til forbrukerne. Tillit til og kunnskap om Konkurransetilsynets arbeid hos allmennheten er viktige forutsetninger for at tilsynet fortsatt skal kunne gjøre en god jobb, til beste for forbrukerne, for næringslivet og for samfunnet for øvrig.

I den nye konkurranseloven ble det innført et forbud mot misbruk av dominerende stilling, samtidig som forbudet mot samarbeid som begrenser konkurransen er videreført. Erfaringene med den nye loven er positive. Konkurransetilsynet kan nå ilegge overtredelsesgebyr, noe som gjør at det vil gå kortere tid fra et ulovlig forhold blir oppdaget til tilsynet gir en formell reaksjon. Vedtak om overtredelsesgebyr kan tilsynet gjøre selv. Tilsynet trenger derfor ikke i samme omfang som tidligere belaste Økokrim med etterforskning av konkurransesaker.

Det er også innført meldeplikt ved fusjoner og oppkjøp. Grensen for meldeplikt er lav, og hensikten er å få bedre kontroll med foretaks-sammenslutninger i lokale og smale markeder. Meldeplikten og mer detaljerte prosedyregler i kontrollen av fusjoner og oppkjøp gir raskere saksbehandling og større forutsigbarhet for næringslivet.

Det nye loven gir Konkurransetilsynet fortsatt mulighet til bevissikring i saker der det er rimelig grunn til å anta at loven eller vedtak i

medhold av loven er overtrådt. Noen oppfatter dette som en svært inngrepene fullmakt. Tilsynets holdning er at brudd på konkurranseloven er alvorlig og har store økonomiske konsekvenser både for det lovlidige næringslivet og for forbrukerne. Bevis i slike saker er lett å skjule og derfor vanskelig å finne. Det er derfor avgjørende at tilsynet har slik adgang til bevissikring.

I fjor behandlet Konkurransetilsynet et stort antall saker innen mange markeder. I 2005 vil vi særlig prioritere saker innen luftfart, innenlands transport, varehandel og matvaremarkedet, hvor det nordiske samarbeidsprosjektet «fra jord til bord» vil stå sentralt. Vi vil fortsatt ha bokbransjen i fokus. Dessuten vil søkelyset bli satt på et nytt område; konkurransebegrensende avtaler, lover og regler i forhold til frie yrker, det vil si grupper som advokater, rådgivende ingeniører, arkitekter, leger og tannleger. Den nye enheten i Bergen vil i tillegg være særskilt opptatt av incentiver og ressursbruk i helsesektoren.

Stortinget vedtok i juni 2003 at Konkurransetilsynet skal flyttes til Bergen innen 1. januar 2007. I omstillingsperioden skal tilsynets ordinære arbeidsoppgaver ivaretas fullt ut. Tilsynet skal videreføre arbeidet for at flest mulig medarbeidere flytter med til Bergen. Nøkkelmedarbeidere som har besluttet ikke å flytte, skal beholdes lengst mulig.

Det legges stor vekt på at omstillingen ikke skal føre til arbeidsledighet for dem som ikke ønsker å flytte til Bergen, og at nedbyggingen i Oslo og oppbyggingen i Bergen skjer planmessig. Høsten 2005 vil ca. 50 av tilsynets ca. 110 medarbeidere ha Bergen som fast arbeidssted.

– I 2005 vil vi særlig prioritere saker innen luftfart, innenlands transport, varehandel og matvaremarkedet, hvor det nordiske samarbeidsprosjektet «fra jord til bord» vil stå sentralt.

Oslo, februar 2005
Knut Eggum Johansen

Nødvendig med et offensivt Konkurransetilsyn

One cartel member says to another that his customers «are not my friends. You're my friend. I wanna be closer to you than I am to any customer.»

STATET er hentet fra FBI's avlytting av sentrale aktører i det verdensomspennende lysinkartellet, som ble avdekket på slutten 1990-tallet i USA. Uttalelsen avdekker ikke bare hovedfokuset til de involverte selskapene, men antyder også de enorme skadevirkningene et bransjeomfattende samarbeid kan få. Saken resulterte for øvrig i milliardbøter for selskapene og flere års ubetinget fengsel for enkelte av deltakerne.

Konkurranseloven av 2004 fokuserer på avdekking av – og sanksjoner mot – brudd på lovens to hovedforbud: ulovlig samarbeid og misbruk av markedsrett. Dette arbeidet er høyt prioritert.

Konkurransetilsynet plikter å forby foretakssammenslutninger som vil resultere i en vesentlig begrensning av konkurransen. Dessuten er det viktig at tilsynet setter fingeren på konkurransebegrensende utslag

– *Bevissikring innebærer at tilsynet fritt kan søke etter og beslaglegge bevis hos den som blir kontrollert.*

som følger av forskjellige offentlige tiltak og deretter gir innspill med sikte på å styrke konkurransen. Tilsynet skal også håndheve konkurransereglene i EØS-avtalen.

Innhenting av korrekte faktiske opplysninger som skal danne grunnlaget for Konkurransetilsynets vurderinger, er derfor viktig. I flertallet av de forhold tilsynet behandler, er det i partenes interesse at tilsynet får alle relevante og faktiske opplysninger. Der det kan foreligge brudd på forbudsbestemmelsene, er det ikke alltid like enkelt å få disse opplysningene.

Vanskelig å avdekke

Kartellvirksomhet er som regel vanskelig å avdekke. Samarbeidsformene er sofistikerte, og deltakerne gjør sitt ytterste for å holde den ulovlige virksomheten skjult for omgivelsene. Konkurransetilsynet innhenter opplysninger gjennom granskninger og uanmeldte bevissikringer.

Bevissikring innebærer at tilsynet fritt kan søke etter og beslaglegge bevis hos den kontrollerte. Det er nødvendig med forhåndssamtykke fra tingretten, og dette skal gis når det er rimelig grunn til å anta at loven er overtrådt.

Erfaring fra de siste årene har vist at kompromitterende materiale ofte oppbevares i private hjem. Det er derfor også gjennomført enkelte bevissikringer i private boliger. Denne måten å innhente opplysninger på virker dramatisk for dem som er direkte berørt, men Konkurransetilsynets bruk av virkemidlene må bedømmes på bakgrunn av de alvorlige skadevirkningene ulovlig kartellvirksomhet har.

Internasjonale undersøkelser, blant annet i regi av OECD, viser at prisene ofte øker med 10-30 prosent, i noen tilfeller helt opp til 50 prosent, når konkurrenter inngår et ulovlig samarbeid. Dette gjelder også ved offentlige anbudsrunder. I tillegg kommer skadevirkninger som mindre trykk på omstruktureringer, innovasjoner m.m.

Med sin beliggenhet i utkanten av Europa, med få innbyggere og kostbar infrastruktur, er Norge et land det er res-

Kommentar

Lars Sørgard,
sjeføkonom, Konkurransetilsynet

God konkurransepolitikk gir klare signaler

– Alle nyter godt av at bedrifter produserer varene sine til lavest mulig kostnader. Med gode kjøpereglene for konkurransen blir som regel varene bedre og billigere, sier sjeføkonom Lars Sørgard. Konkurransetilsynets sjeføkonom mener at en god konkurransepolitikk gir klare signaler til næringslivet om at de skal følge visse spillereglene. Derfor er det viktig at tilsynet er til stede og reagerer når det kan se ut til at reglene ikke følges.

– Det er vår plikt. Vi skal sørge for at det er gode muligheter for alle til å konkurrere, understreker Sørgard. Han mener det er viktig at tilsynet er bevisst i sin prioritering mellom ulike markeder.

– Målet er i sterkere grad å overvåke de viktigste markedene. Spesielt i fusjonssaker med stramme tidsfrister er det viktig å være tidlig på banen og kjenne forholdene godt for å kunne treffe riktige beslutninger. Ideelt sett bør opplysninger være tilgjengelige straks fusjonssaken oppstår, for at vi skal kunne gjøre grundige analyser, sier Sørgard.

I tillegg til å håndheve konkurranseloven overfor næringslivet, fremmer Konkurransetilsynet synspunkter på konkurranse og konkurransepolitikk overfor andre offentlige myndigheter.

– Vi fraråder reguleringer som er skadelig for konkurransen og i strid med lovens formål, sier sjeføkonomen.

– Den umiddelbare effekten av monopolisering og kartelldannelse i markedene er at prisene blir høyere. En nyere studie har funnet at kartelldannelse typisk vil føre til en prisøkning på anslagsvis 25 prosent, advarer han.

surskrevende for nye markedsaktører å etablere seg i. Mange norske markeder domineres derfor av relativt få etablerte aktører, og det blir enkelt og oversiktlig for disse å samarbeide. Både den potensielle fortjenesten som samarbeidende aktører kan realisere, og skadevirkningene for kjøpere, kan være meget betydelige.

Konsekvensene er at vanlige forbrukere, bedrifter, kommuner og statlige etater betaler en høy pris for varer og tjenester. Dermed er det ofte skattebetalerne som til sist må betale regningen. Offentlige midler som skulle vært brukt til velferdsgoder, går i stedet til selskaper.

Karteller ilagt bøter for 100 millioner kroner

Konkurransetilsynet har anmeldt flere enn 40 alvorlige forhold til påtalemyndigheten de siste 15 årene. Over 30 er endelig avsluttet, de fleste ved at utferdigede forelegg er vedtatt. Rundt 100 millioner kroner er tatt inn i strafferettslige bøter og inndragning.

en sak har involverte foretak i tillegg betalt 55 millioner kroner i erstatning til enkelte av kundene. Enkeltbøtene er noen av de høyeste som etter norske forhold er gitt for økonomisk kriminalitet. Av allmenn- og individualpreventive grunner er det viktig at reaksjonene er tilpasset sakenes alvor. Sammenliknet med for eksempel Europakommisjonens bøter, som kan ligge på inntil 10 prosent av den relevante omsetningen, har bøtenivået i Norge hittil vært meget lavt. Her har bøtene knapt nok vært 1 prosent av omsetningen i de aktuelle sakene. Den nye konkurranseloven av 2004, som i stor utstrekning er harmonisert med EU-lovgivningen, legger opp til en vesentlig skjerpelse av bøtenivået.

Ved utmåling av gebyrer og straff ved ulovlig konkurranseregulerende samarbeid skal det tas i betraktning om foretaket har bistått konkurransemyndighetene med oppklaring av egen eller andres overtredelse. Erfaringene fra andre land og fra EU har vist at slik mulighet for lempning er viktig for at konkurransemyndighetene skal kunne oppdage karteller. Det vil dermed bli mer

risikabelt å inngå og opprettholde karteller. Ordningen vil ha forebyggende effekt, fordi deltakerne aldri kan være sikre på om ikke en av dem ser seg tjent med å bistå myndighetene i oppklaringen av kartellet.

Konkurransetilsynet har i økende grad rettet søkelyset mot internasjonale karteller. Tilsynet er avhengig av å samarbeide aktivt med andre lands konkurransemyndigheter. Det bistår EFTAs overvåkningsorgan og Europakommisjonen i å bekjempe karteller, blant annet ved praktisk etterforskningsbistand i enkeltsaker. Likevel er det en utfordring å stå utenfor det nylig etablerte samarbeidet innen EU om informasjonsutveksling mellom konkurransemyndighetene.

Norge, Island, Sverige og Danmark har en avtale om gjensidig utveksling av informasjon i kartellsaker.

Konkurransetilsynet har i økende grad rettet søkelyset mot internasjonale karteller.

Kommentar

Anders Ryssdal,
leder av Advokatforeningen,
advokat i Wiersholm

Fordel med felles regler

Anders Ryssdal mener det er en stor fordel at Norge gjennom den nye konkurranseloven har fått de samme forbudsreglene som EU og de fleste andre land det er naturlig å sammenlikne seg med. Det samme

gjelder regler for gruppeunntak og individuelle unntaksvurderinger.

Ryssdal synes også de norske fusjonsreglene har fått et meget godt økonomisk fundament gjennom den nye loven, men at den fortsatt har noen uhenksomme særtrekk.

– Det gjelder spesielt inngrep mot minoritets-ervert og en del av saksbehandlingsreglene. Meldeplikten er blant annet altfor vid. Vi venter i tillegg spent på hvilken praksis tilsynet vil legge seg på når det gjelder temaer som for eksempel forholdet til lokale og smale norske markeder. Den «inngrepsromantikken» som preget siste fase av lovutforming, vil neppe overleve møtet med virkeligheten, spør Ryssdal.

Han oppfatter det også som et klart minus at den nye konkurranseloven mangler regler om private søksmål fra den som lider skade. Dette gjelder både ugyldighets- og erstatnings søksmål.

– Jeg tipper departementet kanskje avventer utviklingen av nye initiativ fra EU. Her er det imidlertid uansett norsk privatrett som må ta føringen, fordi det ikke er tilsynets sak å anlegge slike søksmål. Det bør nå nedsettes en ny komité som skal se nærmere på en slik håndhevelse. De nye reglene om gruppesøksmål som kommer til våren, kan også komme til å få betydning for rettsutviklingen innenfor dette området, sier Ryssdal.

Tall for etterforskning 2004

■ Bevissikringer:	4
■ Anmeldelser:	1
■ Anmeldte saker som behandles hos påtalemyndighetene	6

Fakta om karteller

■ Kartellvirksomhet er en samlebetegnelse for flere typer samarbeid som på ulike måter setter konkurransen i markedene ut av spill. I stedet for å konkurrere om kontrakter og leveranser – som kundene forutsetter – inngår kartell deltakerne for eksempel avtaler om deling av markeder, størrelsen på priser og rabatter, størrelsen på tilbud ved anbud m.m. Konsekvensen av dette er blant annet at prisene blir høyere. De samfunnsmessige kostnadene ved ulovlig kartellvirksomhet kan være meget betydelige.

– Rettspraksis om EU/EØS-reglene er en svært viktig rettskilde når Konkurransetilsynet håndhever forbudene mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling.
Mads Magnussen, juridisk direktør.

Gode erfaringer med den nye konkurranseloven

– Den nye konkurranseloven trådte i kraft 1. mai 2004, og så langt har erfaringene vært gode, fastslår juridisk direktør i Konkurransetilsynet, Mads Magnussen. Han mener tilsynet var godt forberedt på den nye konkurranseloven, men innrømmer at arbeidet med å håndheve loven har vært både arbeidskrevende og utfordrende.

DEN nye konkurranseloven er vesentlig forskjellig fra den tidligere. En av endringene er at forbudene i den nye loven nå er blitt harmonisert med forbudene i EU/EØS-konkurranseretten.

– Rettspraksis om EU/EØS-reglene er en svært viktig rettskilde når Konkurransetilsynet håndhever forbudene mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling, sier Magnussen.

Bygd opp intern kompetanse

Kravene til Konkurransetilsynets kjennskap til EU/EØS-praksis er langt strengere enn tidligere. I 2004 er det derfor gjennomført omfattende intern kompetanseheving i EU/EØS-konkurranserett blant saksbehandlerne i Konkurransetilsynet.

– Vi skal selvsagt gjøre våre egne juridiske og økonomiske vurderinger i de sakene vi behandler, men vi må alltid undersøke hvilke begrensninger som følger av EU/EØS-kildene. Det er også viktig at vi i våre avgjørelser henviser til og beskriver disse kildene, slik at vårt grundige arbeid blir kjent for omverdenen, påpeker Magnussen.

Magnussen mener det vil være viktig for næringslivet å ha tilgang til kompetanse innen EU/EØS-konkurranserett. Han mener det kan redusere belastningen og usikkerheten ved å være involvert i saker med Konkurransetilsynet.

Medhold i to rettsaker

Reglene om Konkurransetilsynets saksbehandling, etterforskning og adgang til å

ilegge sanksjoner ble endret med den nye konkurranseloven. I 2004 har tilsynet brukt betydelige interne ressurser på å vurdere uavklarte rettsspørsmål. Konkurransetilsynets praktisering av konkurransereglene er blitt behandlet av domstolene i to saker, og tilsynet fikk medhold av lagmannsretten i begge.

I den ene saken avgjorde retten at Konkurransetilsynet kunne ta med seg kopi av elektroniske lagringsmedier ved en bevissikring hos NMD. I forbindelse med en bevissikring hos SAS Braathens bekreftet retten at tilsynet kunne ta med seg korrespondanse med en ekstern økonomisk rådgiver.

– Det er likevel viktig å påpeke at det er bedriftenes eget ansvar å opptre på en slik måte at de ikke bryter forbudene i konkurranseloven.

– Dette tar jeg som et tegn på at vi har gjort gode vurderinger og at vår saksbehandling er ordentlig, sier direktøren. Han forklarer at slike rettsaker er ressurskrevende og fører til forsinkelser i saksbehandlingen, men at det er selskapenes rett å bringe saker om bevissikring inn for domstolene.

Overvåker fusjoner og oppkjøp

I den nye konkurranseloven er det innført alminnelig meldeplikt for fusjoner og oppkjøp. Meldeplikten gjelder hvis de involver-

te bedriftene samlet omsetter for over 20 millioner kroner. Det er likevel ikke meldeplikt dersom bare én av de involverte bedriftene omsetter for over fem millioner kroner.

Konkurransetilsynet har utarbeidet skjemaer for melding og detaljerte retningslinjer for utfylling av skjemaene. Samtidig har tilsynet drevet omfattende informasjonsvirksomhet for å gjøre meldeplikten kjent for næringslivet og rådgiverne deres.

– Erfaringer med meldeplikten i 2004 skal vi bruke til å intensivere arbeidet med å avsløre brudd på meldeplikten og gi reaksjon til dem som bryter den, påpeker Magnussen.

Veiledning og informasjon

For Konkurransetilsynet er det en viktig oppgave å informere og veilede næringslivet, forbrukerne og det offentlige om konkurransereglene.

– Det er likevel viktig å påpeke at det er bedriftenes eget ansvar å opptre på en slik måte at de ikke bryter forbudene i konkurranseloven. Konkurransetilsynet kan verken gjøre unntak fra lovens forbud eller gi bindende forhåndstilsagn om hvordan tilsynet vil håndheve loven, forklarer tilsynets juridiske direktør.

Magnussen mener omfanget av veiledningen fra Konkurransetilsynet må tilpasses den enkeltes behov. Han understreker at store bedrifter med profesjonelle rådgivere ofte vil ha mulighet til å ivareta sine interesser på best mulig måte selv. Tilsynet vil derfor normalt måtte bruke sine begrensede ressurser til å veilede mindre bedrifter som ikke har slike muligheter.

Tar i bruk ny teknologi for å forenkle og effektivisere

Konkurransetilsynet skal være moderne og effektivt. Derfor har tilsynet tatt i bruk ny teknologi og nye løsninger for å effektivisere og forenkle arbeidsprosesser, både for ansatte og eksterne brukere.

Altinn

Fra 1. juni kunne advokater og næringsdrivende melde fusjoner og oppkjøp elektronisk gjennom den offentlige nettportalen Altinn. På Altinn kan bedrifter fylle ut og sende elektroniske skjemaer til offentlige myndigheter, blant annet Konkurransetilsynet.

Videokonferanse

Konkurransetilsynet har tatt i bruk videokonferanseutstyr for daglig å kunne gjennomføre møter mellom Oslo-kontoret og Bergenskantoret. Utstyret gjør at det er nødvendig med færre flyreiser og overnattinger, samtidig som det effektiviserer samhandlingen og forbedrer kommunikasjonen mellom de to kontorene.

Arbeid med ny virksomhetsportal

I 2004 startet Konkurransetilsynet et prosjekt for å erstatte de eksisterende intranett- og internettsidene. Den nye virksomhetsportalen skal, i tillegg til å gi informasjon, være et arbeidsverktøy hvor mange av

arbeidsoppgavene i tilsynet blir utført.

Portalen skal forenkle hverdagen for eksterne brukere og ansatte, og gi tilsynet bedre muligheter til å stimulere og styrke konkurransen.

Mobile ansatte

Alle ansatte i Bergen og utvalgte ansatte ved Oslo-kontoret har fått mobilt data- og telekommunikasjonsutstyr. Dette gjør at disse medarbeiderne kan koble seg til Konkurransetilsynets datanett, uavhengig av hvor de befinner seg.

Nesten 300 meldte fusjoner og oppkjøp

■ I 2004 ble det meldt 292 fusjoner og oppkjøp etter den nye konkurranseloven. Dette gir et snitt på rundt 37 meldinger i måneden. Dette er et høyt antall meldinger, men likevel lavere enn det antallet fusjoner og oppkjøp i 2004 som var meldepliktige.

15 av meldingene ble gjort elektronisk via den offentlige internettportalen Altinn. Fra nyttår ble det enklere for advokater og andre rådgivere å melde fusjoner og oppkjøp på vegne av sine kunder, og dette vil forhåpentligvis øke antall meldinger sendt gjennom Altinn i 2005.

Ny konkurranselov

■ Den 1. mai 2004 trådte den nye konkurranseloven i kraft. Formålet med konkurranseloven er å fremme konkurranse for å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser. Det skal tas særlig hensyn til forbrukernes interesser ved anvendelse av loven.

Konkurranseloven har forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen og mot misbruk av dominerende stilling. Det er alminnelig meldeplikt for fusjoner og opp-

kjøp. Loven gir konkurransemyndighetene adgang til å ilegge betydelige bøter ved brudd på lovens forbud, samtidig som den gir adgang til å redusere bøkene for bedrifter som bistår konkurransemyndighetene med oppklaring av overtredelser.

I desember 2004 ble det foretatt mindre endringer i konkurranseloven, og disse endringene trådte i kraft 1. januar 2005.

> BØKER

Etter mange år med dispensasjoner og avtaler som hemmer konkurransen, må bokbransjen forberede seg på en ny hverdag. Den perioden forlagene kan fastsette utsalgsprisen, blir atskillig kortere enn før, og alle salgskanaler får samme rett til å gi rabatt på fastprisen.

Likere konkurransevilkår i bokbransjen

Fastprisen for skjønnlitteratur har vært gjeldende i utgivningsåret og det påfølgende kalenderåret. De enkelte bokhandler har i denne perioden ikke hatt anledning til å konkurrere på pris.

EFTER 1. mai 2004 kan det ikke gis dispensasjon fra konkurranse-loven for denne ordningen. Moderniseringsdepartementet gav i desember 2004 likevel en midlertidig tillatelse til videreføring av bransjeavtalen for omsetning av bøker frem til ny forskrift trer i kraft, etter planen 1. mai 2005.

I forslaget til forskrift om bokomsetning har Konkurransetilsynet foreslått at fastprisperioden skal bli kortere enn før. Fastprisen skal ikke gjelde lenger enn frem til 31. mars i året etter utgivelsesåret, og ikke lenger enn i ni måneder etter utgivelsen.

Partene i bokavtalen kan, etter forslaget, fortsatt avtale at det skal være anledning til å gi rabatt på fastprisen. Men de kan ikke lengre avtale særretter til rabatt hos visse distribusjonskanaler. Det innebærer for eksempel at

den rabatten bokklubbene får anledning til å gi, skal også bokhandlene kunne gi.

Dersom forslaget til forskrift blir vedtatt, vil det også bli slutt på fastprisene på skolebøker og fagbøker og på at bokhandlene har enerett på omsetning av disse bøkene. På dette punktet har Moderniseringsdepartementet likevel gitt bransjen en viss overgangstid, frem til 30. juni 2006 for skolebøker til grunnskolen og til 31. desember 2005 for andre skole- og fagbøker.

I forslaget til forskrift om bokomsetning har Konkurransetilsynet foreslått at fastprisperioden skal bli kortere enn før.

«Kven lyt setje pris på boka?» – en vurdering av det norske bokmarkedet

Konkurransetilsynet fremla i april 2004 sitt syn på reguleringene i bokbransjen, gjennom rapporten «Kven lyt setje pris på boka?». Her fastslår tilsynet at bokbransjeavtalen av 1998 har virket svært hemmende på konkurransen.

I rapporten skriver Konkurransetilsynet at denne avtalen har begrenset salget, verdiskapingen og nyskapingen i bokbransjen. Avtalen har heller ikke vært spesielt godt egnet til å nå de målene som er satt, eller i forhold til de allmenne litteraturpolitiske mål, slik disse fremgår av for eksempel Regjeringens kulturmelding. Tilsynet mener at avtalen derfor ikke bør videreføres slik den er utformet nå.

Konkurransetilsynet trekker frem følgende tre forhold, som har gjort at bokbransjeavtalen har virket hemmende for utvikling og verdiskaping:

- Fastprisavtalen
- Skolebokmonopolet
- Bokklubbreguleringen

Fastprisavtalen innebærer at bokhandlene og andre distribusjonskanaler er fratatt det vanligvis viktigste virkemidlet for konkurranse, nemlig pris. De har ikke mulighet til å trekke til seg kunder gjennom særlig effektiv drift - og tilsvarende lave priser.

Fastprisavtalen hindrer derfor utviklingen av nye og mer effektive distribusjonsformer. Det gjelder ikke minst de som er basert på Internett, og som kunne gi merkbart bedre tilgang til rimelige bøker. Dette vil være særlig aktuelt i tynt befolkede strøk, der markedet ikke er stort nok til å drive lokale bokhandler.

Rapporten «Kven lyt setje pris på boka?» er trykt i serien «Skrifter fra Konkurransetilsynet» (nr. 2/2004).

Kommentar

Per Bang,
spaltist, «På nattbordet»,
Dagens Næringsliv

Sovebøker på nattbordet

■ – På nattbordet har jeg bare bøker som får meg til å sovne, sier Per Bang, som lager den populære spalten «På nattbordet» i Dagens Næringsliv.

– Gjerne gammel krim som jeg har lest før.

Spennning ødelegger søvnen, men gjensyn med

gammel fryd er en lett overgang til drømmeland.

Det samme er ortodoks teologi. Jeg MÅ ha noe lesestoff før jeg sovner – en gang på et lite hotell i Sverige grep jeg desperat til den lokale telefonkatalogen og lot storfamilien Andersson bedøve meg til en sunn søvn ...

Per Bang er ikke sikker på hva som vil være det beste systemet for prising av bøker, men han syns bøker er for dyre i Norge.

– På den annen side: Fri prisflyt er sikkert utmerket, men den kan føre til at de smale bøkene vil forsvinne. De som bare et fåtall av oss har interesse av. La meg nevne et eksempel: Like før jul i fjor kom det en liten bok hvor en håndfull kjennere hadde skrevet om et dikt: «Dryadens hind» av Emil Boysson, som var en av de fineste poeter i forrige århundre. Diktet er vanskelig og utfordrende og henvender seg til få lesere. En prisordning som umuliggjør utgivelsen av en bok om dette diktet, er ikke noe fremskritt. Dikt er vel ikke den store inntektssiden for forleggerne og bokhandlerne, men vi må ikke risikere at de forsvinner helt. Og apropos lyrikk – kunne det ikke være en god tanke om alle årsrapportene fra alle selskaper og alle institusjoner ble pålagt å ta med et dikt? På trikken, på T-banen og på bussen er det ofte hengt opp dikt. En utmerket idé, sier Per Bang.

– Jeg MÅ ha noe lesestoff før jeg sovner – en gang på et lite hotell i Sverige grep jeg desperat til den lokale telefonkatalogen.

Kommentar

Solveig Tesdal,
leder, Elevorganisasjonene

Skolebøker er for dyre

■ – Vi håper den nye avtalen er med på å redusere prisene på skolebøker, slik at det blir en merkbar forskjell. Prisenivået på skolebøker i den videregående skolen har altfor lenge vært kunstig høyt, sier Solveig Tesdal.

Elevorganisasjonene har gjort flere undersøkelser som viser at prisene på skolebøker har steget mer enn andre bøker. Prisstigningen har heller ikke vært i tråd med den generelle prisstigningen i samfunnet.

– Funnene viser at det har vært spekulert i å prise skolebøker unaturlig høyt. Nå avventer vi hvordan ordningen vil fungere i praksis, sier Tesdal.

Kommentar

Annika Karlsen,
administrerende direktør Bokkilden.no

Bransjen blir mer effektiv

■ Annika Karlsen mener at de store bokklubbene har gått fra å være postordrebedrifter til å likne mer og mer på en nettbokhandel.

– De store bokklubbene både gir bort og selger bøker med rabatt på nettet, mens vi blir tvunget til å forholde oss til fastprisen i

den gamle bransjeavtalen. Det opplever jeg som urettferdig, sier hun. Hun tror den foreslåtte endringen av avtalen vil føre til at bokhandleryrket blir mer effektiv, uten at det nødvendigvis vil gå ut over utvalget. – Forbrukerne vil derimot stå frem som klare vinnere i forhold til lavere priser, sier Karlsen.

Matvarer – historien om den lille prisen som ble så stor

Matvareprisene er klart høyere i Norden enn i de andre europeiske land. En sammenliknende prisundersøkelse fra Eurostat viser at Norge har 55 prosent høyere matvarepriser enn gjennomsnittet i Europa. Norge har omtrent 25 prosent høyere prisnivå enn Danmark og Sverige.

sterke offentlige reguleringer som skal fremme vesentlige landbrukspolitiske mål, som å sikre bondens inntekter, bevare kulturlandskap, biologisk mangfold og en spredt bosetning. Prosjektet vil ta disse målene som gitte rammebetingelser, slik at det ikke vil fokusere på konkurransefremmende tiltak som vil undergrave inntektsgrunnlaget for bøndene.

HVORFOR er prisene så høye i Norden, sammenliknet med resten av Europa? Dette spørsmålet ønsker de nordiske konkurransemyndighetene å få svar på, og de har derfor nedsatt en prosjektgruppe, kalt «Fra jord til bord». Som navnet antyder, skal prosjektet ta for seg de ulike ledd i produksjonskjeden for matvarer, fra bonde til forbruker. Hvor legger den lille prisen på seg slik at den blir så stor?

Landbrukssektoren i Norge er preget av

Mange vil hevde at det er et umulig prosjekt å skape konkurranse i landbruket og samtidig opprettholde de landbrukspolitiske mål. Etter Konkurransetilsynets mening bør man imidlertid ikke se på konkurranse som en hindring, men snarere som et middel for å nå disse målene. Det er ikke bare norske forbrukere som vil tjene på økt konkurranse og lavere priser, men også norske bønder. Ikke ved selv å bli utsatt for konkurranse, men ved å øke konkurransen på andre ledd i produksjonskjeden. Dette kan illustreres

Kommentar

Bent Stiansen,
stjernekokk

Skal være en estetisk nytelse å kjøpe mat

■ Norske forbrukere må slutte å lete etter de billigste matvarene. Vi må heller velge de gode produktene, ellers får vi et trist liv, sier stjernekokk Bent Stiansen.

– Det skal være en estetisk nytelse å kjøpe mat. Undersøkelser viser at når vi handler mat i vakre butikker som bugner av flotte råvarer, så kjøper vi også flere og dyrere produkter. Det synes jeg er hyggelig, for det blir et trist liv hvis vi hele tiden skal være på jakt etter den billigste maten, sier Stiansen.

Han berømmer særlig Norgesgruppen for å ha satset på et bredt utvalg av gode produkter i sine hyller, og mener generelt sett at det er blitt mye hyggeligere å handle i matbutikkene de siste fem årene.

– Også de andre kjedene kommer etter, og det synes jeg er bra! Det er jo et paradoks at vi som er så rike her i Norge, bruker så lite penger på mat. Men her tror jeg også butikkene kan gjøre mye for å lære oss forbrukere om matvarer. De satser ikke nok på å ha dyktige fagfolk bak kjøttdisken, fiske-disken og ostedisken. Det er i stor grad skoleungdom som betjener kundene etter klokken fire på ettermiddagen. Vi kan jo ikke vente at de besitter den nødvendige fagkunnskapen, men her bør butikkene kjenne sin besøkelsestid og sørge for dyktige fagfolk også på kveldstid. Da vil de oppleve at pengene triller inn i kassen, mener Stiansen.

– Når vi handler mat i vakre butikker som bugner av flotte råvarer, så kjøper vi også flere og dyrere produkter.

ved å se på et skjematisk bilde for hvordan prisene på norske matvarer dannes.

Pris til bonden fastsettes gjennom årlige forhandlinger mellom landbruksmyndighetene og bondeorganisasjonene. Det er et landbrukspolitisk mål å sikre denne prisen. Før prisen på matvaren når frem til forbrukerne, skal den imidlertid legge ytterligere på seg.

Konkurransen i markedet for videreføring er i dag sterkt begrenset. Sterkere konkurranse på foredlingsleddet, fra import eller fra norske utfordrere, vil presse marginene og øke salget. Gitt uendret pris til bonden, vil norske bønder tjene på lavere pris til forbrukerne og derav følgende økt salg. Dette er da også trolig grunnen til at halvparten av norske bønder ser det som ønskelig at samvirket får konkurranse fra flere private aktører (undersøkelse av Analyseinstituttet Sentio fra 2004).

Grossist- og detaljistmarkedet preges av konkurransen mellom de fire paraplykjedene (ICA Norge, Norgesgruppen, Reitangruppen og Coop), og senest også fra Lidl. Det er latent fare for at konkurransen mellom disse blir for svak, med økt pris og færre valgmuligheter for forbrukerne som resultat.

Det er også fare for at disse kjedene kan utøve kjøpermakt, som spesielt kan medføre et for lavt produktutvalg, ved at leverandører ikke får tilfredsstillende distribusjon av sine produkter. Også leverandører med markedsrett vil være interessert i å binde opp detaljleddet, for dermed å gjøre det vanskeligere for konkurrentene å slippe til. Resultatet kan på lengre sikt bli redusert konkurranse og høyere priser. Dette er problemstillinger som vil bli analysert av Konkurransetilsynet i et nystartet prosjekt om hylleplasskonkurranse.

I figuren er det skissert ulike aktiviteter som påvirker prisen frem til forbrukerne.

> TELEKOM

Konkurransetilsynet mener det er store gevinster å hente ved å øke konkurransen i telemarkedene. Selv om mye er oppnådd som følge av liberaliseringen av sektoren, er flere av markedene preget av begrenset konkurranse og av at Telenor er en dominerende aktør.

Bør være sterkere konkurranse i telemarkedene

I oktober 2004 presenterte de nordiske konkurransemyndigheter rapporten: «Telecompetition – Towards a single Nordic market for telecommunication services». Rapporten viste blant annet at det var store prisvariasjoner mellom landene og at Telenor var betydelig dyrere på fasttelefoni enn de store aktørene i de andre nordiske land.

PRISVARIASJONER kan i seg selv bety lite konkurranse. Rapporten viste for eksempel at det er 75 prosent dyrere å ringe fra Oslo til Stockholm enn fra Oslo til Bergen med en fasttelefon. Tar man turen til Stockholm og benytter sin mobiltelefon der, koster samtale 350 prosent mer enn tilsvarende samtaler for en svenske. En nordmann i Danmark må betale 135 prosent mer for en samtale fra mobiltelefon til en dansk fasttelefon, enn en danske. De store prisvariasjonene kan etter Konkurransetilsynets mening ikke forklares av kostnadsforskjeller. Dette viser at vi fortsatt har mye å hente på økt konkurranse på internasjonal telefoni og ikke minst på bruk av mobiltelefon i utlandet.

Rapporten viste videre at Norge skiller seg ut som et dyrt land å ha fasttelefon i. Telenor tar 50 prosent mer i fastavgift enn man må betale i Finland, Island og Sverige. For bruken av telefon er bildet mindre entydig. Dette prisbildet viser at det burde være rom for lavere priser i Norge.

Lite konkurranse i Norge

Frem til NetCom ble etablert i Norge i 1993 var det ikke tillatt å konkurrere med Telenor om telefonikundene. Historiske årsaker er

En nordmann i Danmark må betale 135 prosent mer for en samtale fra mobiltelefon til en dansk fasttelefon, enn en danske.

derfor sentrale når Telenors posisjon i telemarkedene skal forklares. Videre er konkurransen langt på vei avhengig av at Telenors konkurrenter får tilgang til Telenors nett. Dette er fordi etablering av infrastruktur er kostbart og ikke lønnsomt for små teleaktører. Telenors konkurrenter er derfor i all hovedsak videreselgere av Telenors produkter eller produsenter av tjenester med tilgang til Telenors infrastruktur. I begge tilfeller står de i et avhengighetsforhold til sin største konkurrent. Dette setter en betydelig begrensning på konkurransen i telemarkedene.

Rom for prisreduksjoner

Telefonitjenester fremstår som svært like, uavhengig av hvilken tilbyder som leverer tjenesten. Derfor er også pris den parameter det konkurreres på for disse tjenestene. Konkurransetilsynet mener, blant annet med bakgrunn i den nordiske rapporten, at det er rom for betydelige prisreduksjoner for telefonitjenester.

Den store gevinsten ved konkurranse ligger allikevel i infrastrukturbasert innovasjonskonkurranse. Aktører med egen infrastruktur i konkurranse med hverandre vil konkurrere om å ha det «bredeste bredbåndet», best dekning på mobile tjenester mv., i tillegg til å konkurrere på pris.

Fleire forhold av betydning

Det er særlig tre forhold som kan forsterke konkurransen i telemarkedene. Mest sentralt er det å stimulere til etablering av alternativ infrastruktur. Konkurransetilsynet har her en viktig rolle å spille gjennom fusjonskontrollen. Dersom selskaper skal etablere egen infrastruktur i konkurranse med Telenor, er

de avhengig av to momenter. Det ene er at de har en tilstrekkelig kundemasse til at utbygging er lønnsomt; det andre er at de ikke blir kjøpt opp av Telenor. Tilsynet vil derfor følge nøye med i de sammenslåinger og oppkjøp som vil skje i bransjen.

Det andre forholdet er den teknologiske utviklingen. IP-telefoni og smarte mobiltelefoner som kan velge billigste nett i utlandet, kan være eksempler på nyvinninger som kan føre til økt konkurranse og lavere

Fra fasttelefon koster det 75 prosent mer å ringe fra Oslo til Stockholm enn fra Oslo til Bergen.

priser. Betydningen av ny teknologi anses imidlertid som usikker, all den tid tjenestene produseres over de samme nettene som før.

Det tredje forholdet er behovet for internasjonalt samarbeid og samarbeid mellom ulike myndigheter nasjonalt. Et illustrerende eksempel er de høye prisene på bruk av mobiltelefon i utlandet. Norske myndigheter kan gjennom regulering påvirke hva en svenske betaler for bruk av sin mobiltelefon i Norge. De høye prisene nordmenn betaler i Sverige er det imidlertid langt på vei svenske myndigheter som må gjøre noe med. Visjonen i rapporten som ble presentert i oktober, var at markedene i Norden burde fungere som ett marked. Dit har vi langt igjen.

En utfordring å sørge for **rettferdig** konkurranse

– Det er mange hensyn å ta når det skal tilrettelegges for god og fair konkurranse i telekom-markedet. Men konkurranse er viktig, både når det gjelder utvikling av produkter og priser, sier Telenors konsernsjef Jon Fredrik Baksaas.

BAKSAAS mener Konkurransetilsynet har en vanskelig og utfordrende oppgave.

– For telekom-markedet finnes det ingen etablert modell for konkurranse som samtidig tar vare på incentivene til å investere i infrastruktur. Vi opererer i et spesielt marked, der det er viktig å finne balansen mellom samfunnsmessig fornuftige investeringer og tilfredsstillende konkurranseintensitet, sier han.

Telenor har investert betydelige beløp i infrastruktur de siste årene.

– Det er dyrt å bygge «fiberoptisk motorvei» her i landet, med så mange fjell og fjordarmer. Innen utgangen av 2005 skal 90

prosent av Norges husstander kunne knytte seg til bredbåndsnettet. Det er klart at dette har kostet penger. Og vi må ha avkastning på våre investeringer. I tillegg er det dyrt å drifte nettet; folk bor svært spredt her i landet, sier Baksaas, og legger til: – Våre kostnader må naturlig nok gjenspeiles i prisene på våre produkter, mens våre konkurrenter, som jo benytter seg av Telenors telenettbredbånd, ikke har slike investeringer å ta hensyn til. Det er viktig at Konkurransetilsynet ser hele bildet når de overvåker telekom-markedet, sier Baksaas.

Kommentar

Gunnar Evensen,
administrerende direktør, UPC

– Litt for tilbakeholden

■ – Jeg tror at alle aktørene i telekom-markedet forventer seg en mer effektiv konkurranse i 2005, etter at markedet ble deregulert. Sett fra vårt synspunkt har Konkurransetilsynet til nå vært litt for tilbakeholden i forhold til teledirektoratene, sier administrerende direktør Gunnar Evensen i UPC.

– Priskontroll er klart teledirektoratenes område, men Konkurransetilsynet bør føle seg friere til å intervensjonere på konkurransefaglig grunnlag. Det gjelder også mot praksis som er klarert ut fra teledirektoratets regler, sier Evensen.

Han mener Norge nå står overfor en ny situasjon, der offentlige kraftselskaper investerer store summer i bredbåndsutbygging i konkurranse med private. Det betyr ifølge Evensen at Konkurransetilsynet har en selvstendig oppgave i å vurdere hvordan

denne utviklingen påvirker private investeringer og samfunnsøkonomien på lengre sikt.

– Disse aktørene sitter på infrastruktur fra sin monopolvirksomhet i form av fri trasé, som stolper og kabelgrøfter. Vi ser det som en viktig oppgave for tilsynet å sikre at konkurransen ikke begrenses ved at andre aktører nektes adgang til slike traseer, og ved kryssubsidiering fra monopolvirksomheten, sier Evensen. Med den nye konkurranseloven har EUs rettspraksis direkte relevans også for vurderinger av enkeltsaker i Norge. Dette mener Evensen det er viktig at Konkurransetilsynet legger vekt på i sine vurderinger.

– Telekom-markedet utvikler seg raskt, og tilsynets evne til hurtige avgjørelser er viktig for en effektiv regulering, sier han.

Kommentar

Henrik Müller-Hansen,
administrerende direktør i Tele2

Avhengig av tilsynets tilstedeværelse

■ – Telekom-bransjen er veldig avhengig av Konkurransetilsynets tilstedeværelse, spesielt innen fasttelefonområdet, mener Henrik Müller-Hansen, direktør i Tele2.

– Konkurransen er minst i Norge på fasttelefoni, mens det er mest konkurranse innen mobiltelefoni. Den store konkurransen mellom aktørene innen mobiltelefoni har bidratt til å presse frem en rekke nyvinninger. Dette vil også kunne skje innenfor fasttelefoni, dersom konkurransevilkårene gjør det mulig for flere aktører å delta, sier han. Müller-Hansen er todelte i sin oppfatning av Konkurransetilsynets befattning med telekombransjen.

– Det er enkelt å komme i og føre dialog med tilsynet. Dessverre er saksbehandlingstiden ofte uforholdsmessig lang, og vedtakene som fattes er ofte lite konkrete, sier han.

> LUFTFART

Flypassasjerene hadde et godt år i 2004. Norsk luftfart var preget av sterk konkurranse og lave priser. Konkurransetilsynet ser at konkurransen i dette markedet har virket godt siden Norwegian etablerte seg i 2002. Det kan imidlertid være en fare for at prisene er så lave at konkurransen på lengre sikt vil bli begrenset.

EFTER en periode med monopol og høye priser ble det i 2002 igjen konkurranse i norsk luftfart. Utover våren bidrog flere hendelser til et prisras. Konkurransetilsynet forbød opptjening av bonuspoeng på innenlandsruter. Videre ble den statlige avgiften per passasjer avviklet i august. Sist, men ikke minst, ble det i april dette året kjent at Norwegian Air Shuttle ville etablere seg på det norske innenriksmarkedet. Norwegian betjener nå 12 innenriksruter og en rekke utenriksruter. Dette har ført til en markant prisnedgang på flyreiser både innenriks og til og fra Norge.

Etter denne nedgangen var prisene relativt stabile frem til oktober 2003, da SAS Braathens senket sine priser drastisk. SAS Braathens annonserte sitt sommerprogram i april 2004, og prisene gikk ytterligere ned.

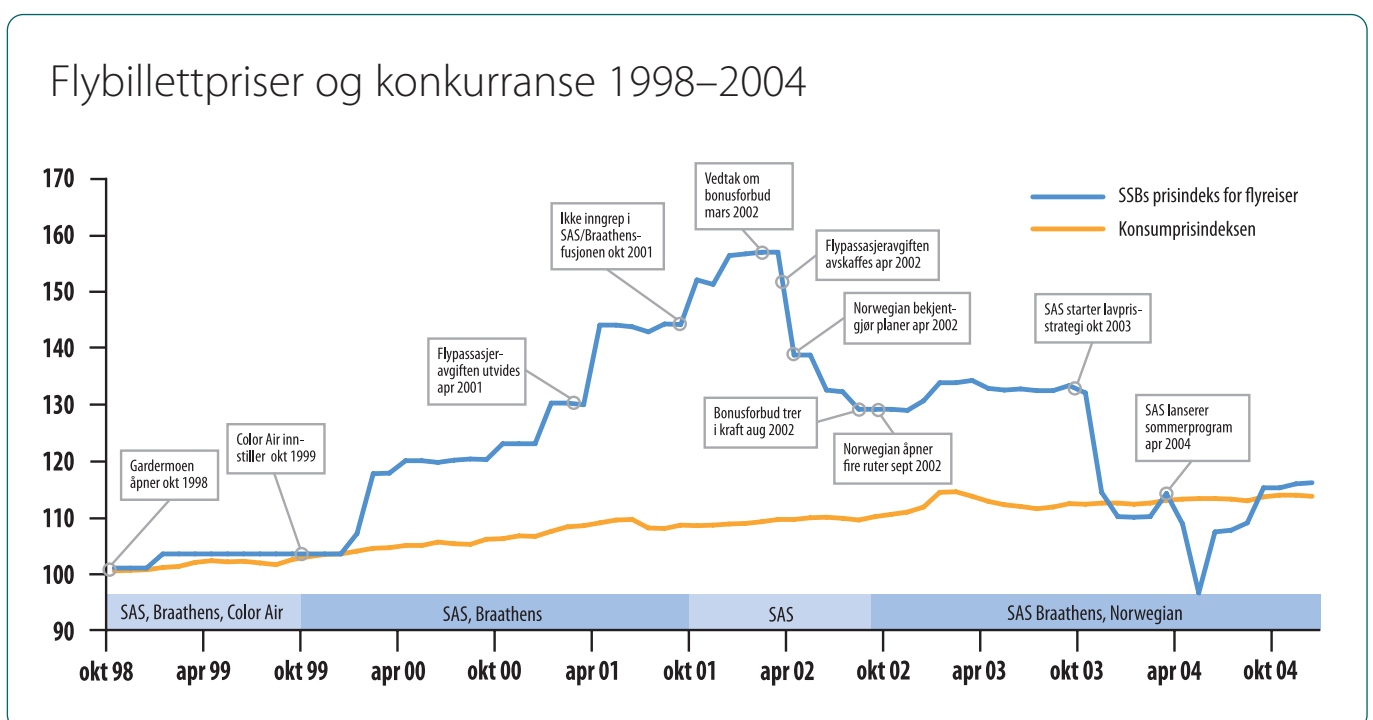
Lavere priser med konkurranse

Utviklingen i priser (se figuren under) viser at konkurransen i luftfarten virker. Fra Norwegian etablerte seg i 2002 og frem til og med mai 2004 falt prisene innenriks med rundt 40 prosent. Prisene har deretter gått noe opp, blant annet som en følge av økt oljepris.

Konkurranseloven setter forbud mot å misbruke en dominerende posisjon i markedet. Slik misbruk kan for eksempel bestå i å

Det er blitt billigere å fly

Mer konkurranse har gjort det billigere å fly på norske innenriksruter. I 2004 intensiverte Konkurransetilsynet sin overvåkning av dette markedet.

– Konkurranseloven setter forbud mot å misbruke en dominerende posisjon i markedet. Slik misbruk kan for eksempel bestå i å sette prisene så lavt at de ikke dekker kostnadene. En bedrift kan finne dette rasjonelt, så lenge den kan tjene inn igjen tapet senere ved å bli monopolist.

sette prisene så lavt at de ikke dekker kostnadene. En bedrift kan finne dette rasjonelt, så lenge den kan tjene inn igjen tapet senere ved å bli monopolist. Dette er ikke sunn konkurranse og kan føre til at den mest effektive konkurrenten må ut av markedet, til skade for konkurransen og forbrukerne.

I 2004 har Konkurransetilsynet vært opp-tatt av spørsmålet om den dominerende aktøren setter lave priser i den hensikt å presse en konkurrent ut av markedet for innenriks luftfart. Tilsynet intensiverte over-våkningen av dette markedet kraftig.

Allerede i oktober 2003 påla Konkurransetilsynet SAS Braathens å rapportere kostnads-, inntekts- og trafikkdata på månedlig basis. I mars 2004 leverte professorene Lars Sjørgard og Frode Steen ved Norges Handels-høyskole en rapport til tilsynet. De foretok der en undersøkelse av prisene frem til oktober 2003 og gav viktige metodiske bidrag om hvordan underprising kan avdekkes.

Bevissikring hos SAS

Etter at SAS Braathens lanserte sine priser for sommeren 2004, intensiverte Konkurransetilsynet overvåkningen ytterligere. For å bekrefte eller avkrefte en antakelse om at SAS Braathens hadde til hensikt å drive konkurrentene ut av markedet, foretok tilsynet 22. juni en bevissikring i selskapets lokaler på Fornebu. En rekke dokumenter og elektronisk materiale ble beslaglagt.

Blant annet med bakgrunn i materiale fra denne bevissikringen varslet Konkurransetilsynet 8. desember SAS Braathens om at det ble vurdert å ilegge selskapet overtredelsesgebyr for konkurranseskadelig underprising på ruten Oslo-Haugesund i mai og juni 2004. Etter tilsynets oppfatning har denne underprisingen medvirket til at konkurrenten Coast Air innstilte sin trafikk på denne ruten i juni 2004.

Kommentar

Inge Sundfør,
administrerende direktør i Coast Air

Store forventninger til ny konkurranselov

■ – Konsernet SAS Braathens med Widerøe har nærmest et monopol på rutenettet i Norge. Dersom konkurranseloven ikke var blitt innskjerpet i fjor, ville det blitt vanskelig for oss og andre små aktører å overleve på lang sikt, sier administrerende direktør Inge Sundfør i Coast Air.

Han er spent på hvordan den nye loven vil bli fulgt opp av Konkurransetilsynet. Det faktum at loven ble endret, tolker han i retning av at viljen er til stede hos myndighetene til å opprettholde et mangfoldig flytilbud.

Coast Air har i dag fem ruter og 71 ansatte. Selskapet har som målsetting å vokse seg større og sat-

ser på å utvikle charter-, nisje- og konsesjonsruter.

– Vi ønsker å vokse og finne en naturlig plass i luftfarten som kan gi en positiv inntjening. Men en eventuell vekst forutsetter at myndighetene følger opp og at SAS Braathens-konsernet ikke bruker sin tyngde til å presse oss og andre mindre aktører ut av markedet, sier Sundfør.

Han utelukker at noen av dagens små aktører på det norske markedet kan vokse seg store nok til en dag å bli en direkte trussel for SAS Braathens.

– Det tror jeg heller ingen har ambisjoner om. Målet må være et variert tilbud, som sikrer et attraktivt rutetilbud med fornuftige priser, sier Sundfør.

Kommentar

Per-Arne Villadsen,
administrerende direktør, Berg-Hansen

– Flere må kunne skumme fløten

■ – Også de små selskapene må kunne skumme fløten på de attraktive rutene. Derfor er det uheldig om de store flyselskapene umuliggjør en konkurransesituasjon ved å dumpe prisene, sier administrerende direktør Per-Arne

Villadsen i reisebyrået Berg-Hansen.

Villadsen mener Konkurransetilsynet har en viktig oppgave med å se til at de mindre selskapene ikke havner i en situasjon der de kun kan konkurrere på de mindre attraktive rutene.

– Etableringen av lavprisselskapene de ti siste årene har vært gunstig for forbrukerne. Den har ført til lavere billettpriser og flere direkteruter, sier han.

Villadsen setter imidlertid et spørsmålsteget ved om dagens nivå på billettpriser muligens er for lavt til å sikre tilstrekkelig konkurranse og gode nok tilbud på lang sikt. Han tror likevel markedet vil regulere dette selv, uten at det nødvendigvis trenger inngrep fra Konkurransetilsynet.

– Jeg mener dagens konkurransesituasjon innen kommersiell luftfart i Norge er så god som den kan være, med ett stort og ett mindre selskap. Det er urealistisk å tro at det er plass til to like store selskaper. I de senere år har vi fått flere nyetableringer på innlandsnettet. I den anledning spiller Konkurransetilsynet en viktig rolle for å sikre at nykommere ikke blir presset ut på en utilbørlig måte, sier Villadsen.

– Etableringen av lavprisselskapene de ti siste årene har vært gunstig for forbrukerne. Den har ført til lavere billettpriser og flere direkteruter.

Sparemuligheter for bileiere

Bil og bilhold er en av de utgiftspostene som koster norske husholdninger mest. Ifølge en undersøkelse fra Statistisk Sentralbyrå brukte en gjennomsnittlig norsk husholdning rundt 14 prosent av budsjettet på bil og bilhold. Det er derfor viktig at konkurransen i bilbransjen fungerer tilfredsstillende.

UNDERSØKELSEN viser at en gjennomsnittlig norsk husholdning i perioden 2001-2003 brukte over 23 000 kroner årlig på kjøp av bil og nesten 19 000 kroner på drift og vedlikehold. Til sammen utgjør dette 42 000 kroner eller rundt 14 prosent av de samlede utgifter per husholdning årlig.

Handel med motorkjøretøyer (biler og bildeler) gav driftsinntekter på 67 milliarder kroner i 2002, det vil si om lag 10 prosent av all varehandel. Vedlikehold og reparasjon av motorkjøretøyer gav 31 milliarder kroner i driftsinntekter samme år.

Historisk har bilprodusentene i stor grad fått bestemme vilkårene for omsetning av biler og i det tilknyttede ettermarkedet for reparasjoner og bildeler. Det har vært begrenset spillerom for uavhengige aktører, som kunne ha bidratt til utviklingen med nye idéer og forretningsmetoder.

Kan spare mye

En undersøkelse fra Europakommisjonen i mai 2004 viser at europeiske forbrukere kan spare mye på å kjøpe bil i et annet EØS-land. Det er for eksempel mulig for norske bilkjøpere å spare flere titusener av kroner på å importere bil fra Danmark. Mange kjenner ikke til mulighetene og vil dessuten ofte kvie seg av frykt for å miste fabrikkgarantien. Denne garantien gjelder imidlertid i hele Europa, og ethvert merkeverksted i Europa har plikt til å utføre garantireparasjoner uten ekstra kostnader for kunden.

Bilverkstedene har plikt til å gi kundene prisopplysninger. Konkurransetilsynet har avdekket at bare et lite mindretall av bilverkstedene har hatt tilfredsstillende oppslag om timepriser for vanlige tjenester synlig i verkstedet. I samarbeid med bransjen har tilsynet utarbeidet en standard pris-

liste for bilreparasjoner, ved bilskade og billakkering. Nærmere opplysninger om disse prislister er gitt på tilsynets nettsider. Etter innføring av den nye konkurranseloven er bestemmelsene om prisopplysning blitt tatt inn i markedsføringsloven og kontrollen med bestemmelsene overført til Forbrukerombudet.

– Bilverkstedene har plikt til å gi kundene prisopplysninger. Konkurransetilsynet har avdekket at bare et lite mindretall av bilverkstedene har hatt tilfredsstillende oppslag om timepriser for vanlige tjenester synlig i verkstedet.

Tips

Be verkstedet om prisliste

- Bilverkstedene skal ha prisliste for vanlige reparasjoner, lakkering og skader.
- Listene skal ha prisseksempler for 11-19 typiske tjenester.
- Prisene skal gis for tre ulike bilmodeller.
- Timepris og beregningsgrunnlag for tidsbruk skal oppgis.
- Prisene skal være inkludert merverdiavgift.

Kommentar

Jonny Skrivarhaug,
daglig leder, GS Bildeler

– Gir kunden større frihet

■ – Gruppeunntaket fra konkurranselovgivningen som bilbransjen har fått, sikrer forbrukerne et godt utbygd distribusjonsnett i hele landet. Det gjelder for alle merker og til en langt lavere pris enn tidligere, sier daglig leder

Jonny Skrivarhaug i GS Bildeler, som selger bildeler via postordre. Han understreker at gruppeunntaket gir kunden langt større frihet til å velge forhandler. – I motsetning til tidligere er det nå kunden som bestemmer om hun eller han ønsker å kjøpe nye originale deler hos for eksempel en merkeforhandler eller via postordre, som vi tilbyr, sier Skrivarhaug.

Firmaet hans omsatte i fjor nye BMW-deler for omtrent 50 millioner kroner, en økning på 10 millioner kroner fra året før. Han anslår at firmaet er ett av de største delelagrene for det tyske bilmerket i Norge. Skrivarhaug er ikke i tvil om grunnen til den store suksessen.

– Vi er betraktelig billigere på pris enn merkeforhandlerne. I gjennomsnitt ligger vi rundt 30 prosent under de billigste BMW-forhandlerne. Uten lovgivningen ville kunden til enhver tid vært nødt til å velge dyreste del, sier han.

Omtrent 40 prosent av GS Bildelers salg går til privatpersoner, mens de resterende 60 prosent går til vanlige bilverksteder. – Med den nye loven kan merkeforhandlerne kjøpe inntil 70 prosent av delene sine fra andre aktører enn importørene sine. Og hvis merkeforhandlerne får tilgang på billigere deler, er det godt mulig de kan tilby sine kunder enda billigere deler, sier Skrivarhaug.

– I motsetning til tidligere er det nå kunden som bestemmer om hun eller han ønsker å kjøpe nye originale deler hos for eksempel en merkeforhandler eller via postordre, som vi tilbyr.

Mer konkurranse

Den 1. oktober 2002 trådte et revidert gruppefritak for biler i kraft. Dette vil i større grad enn det gamle stimulere til konkurranse på ettermarkedet for biler, både mellom aktører innen etablerte merkeforhandlersystemer og mellom disse og utenforstående tilbydere. Blant annet skal ikke-merkeverk-

steder sikres tilgang til reservedeler, tekniske data, verktøy og utstyr på ikke-diskriminerende vilkår. Videre tillates det ikke at bilprodusentene hindrer uavhengige deleprodusenter i å selge til uavhengige distributører, ikke-merkeverksteder og forbrukere. Det er bare 20 prosent av de såkalte «original»-delene til biler som produseres av bilfabrikkene selv.

Konkurransetilsynet har lagt ut nærmere informasjon om gruppefritaket på internett-sidene. Det anses viktig å øke bevisstheten hos bileiere om at alle verksteder kan utføre periodisk service på en bil og at bileiere selv kan kjøpe inn bildeler til bruk ved reparasjoner som ikke skal dekkes av selgeren. På nettstedet finnes også en oversikt utarbeidet i samarbeid med Forbrukerrådet og Forbrukerombudet, som gir svar på vanlige spørsmål i forbindelse med kjøp og reparasjon av personbiler.

Behov for bedre konkurranse innen avfallshåndtering

Innsamling og gjenvinning av kasserte produkter og emballasje er etter hvert blitt en virksomhet av stor økonomisk betydning. Konkurransetilsynet har derfor analysert den offentlige reguleringen og konkurransesituasjonen i markedene for produktgjenvinning.

ET viktig prinsipp i miljøpolitikken er at forurenseren skal ha ansvar for miljøkostnadene. Miljøvern-departementet har inngått avtaler med mange bransjeforeninger om et såkalt utvidet produsentansvar, noe som betyr at næringslivet har ansvar for behandling og gjenvinning av avfall fra egne produkter. Dette gjelder for eksempel emballasje, elektro/elektronikk, kjølegasser, miljøskadelige batterier, biler og dekk. Som resultat av avtalene har aktørene i de respektive bransjene etablert returselskaper som omfatter hele bransjer.

Hvert returselskap har i realiteten monopol på innsamling og gjenvinning av produktene i «sin» bransje. Konkurransemessig medfører derfor ordningene med bransje-omfattende returselskaper flere problemer:

- Manglende konkurranse gjør dagens returordninger dyre for samfunnet og forbrukerne. Returselskapene fastsetter selv et vederlag for sine tjenester, ofte betegnet som «miljøgebyr». Gebyret dekker returselskapets utgifter. En aktør som alltid får dekket sine kostnader, har få incentiver til kostnadsdisiplin. Dagens ordning medfører derfor risiko for at returselskapenes tjenester prises for høyt.

- Returordningene kan videre føre til en samordnet praksis, hvor aktørene øker pri-

sene på sine produkter med beløp tilsvarende «miljøgebyret». Dermed belastes forbrukerne hele kostnaden ved returordningen, i stedet for at kostnaden deles mellom forbrukerne og produsenten, slik det er vanlig ved andre kostnadsøkninger.

- Flere returselskaper har utvidet virksomheten til andre områder enn innsamling og gjenvinning, som for eksempel informasjon om deltakernes miljøinnsats. Samordning av markedsføring overfor forbrukerne kan medføre at det blir redusert konkurranse om å være miljøvennlig.

- I de fleste returselskapene består styret kun av representanter for selskapets eiere / deltakere i returordningen. Denne måten å organisere returselskapene på skaper en risiko for informasjonsutveksling mellom medlemmene som kan skade konkurransen.

- Omfattende bransjesamarbeid vanskelig-gjør nyetableringer i markedet. For å få til god konkurranse er det viktig at det er få eller lave etableringshindringer.

- Returselskapenes monopolstilling medfører en fare for at de misbruker sin dominerende stilling overfor underleverandører, og dette kan på lengre sikt føre til økt konsentrasjon også på gjenvinningsiden.

– Mer bruk av pant

– Miljømyndighetene bør vurdere økt bruk av pant på produkter som skal samles inn, sier seksjonssjef Birgit Løyland i Konkurransetilsynet.

– Pant kan være hensiktsmessig, for eksempel på mobiltelefoner og andre småelektriske produkter som det har vist seg vanskelig å få samlet inn. En slik refunderbar avgift som Konkurransetilsynet skisserer, vil gi markedsaktørene incentiver til å konkurrere om kasserte produkter og til å gjenvinne dem til lavest mulig returkostnader. Samtidig vil en panteordning motivere sluttbrukerne til å returnere produktene, påpeker Løyland.

Den skisserte løsningen innebærer at innbetalte miljøavgifter betales tilbake til dem som gjenvinner eller forskriftsmessig behandler kasserte produkter.

Aktører i markedet samarbeider om deler av prisen når de fastsetter miljøgebyret, som er returselskapenes vederlag. Etter konkurranseloven kan ikke Konkurransetilsynet gi dispensasjon for slikt samarbeid. På bakgrunn av dette har tilsynet gitt returselskapene veiledning om forholdet til konkurranseloven, gjennom rapporten «Konkurransemessig vurdering av ordninger for produktgjenvinning» fra september 2004, og konkret i forhold til hvert enkelt selskap.

Ønsker mer helse for hver krone

Helsesektoren ble i 2004 et satsingsområde for Konkurransetilsynet. Siktemålet er å fremme samfunnsøkonomisk effektivitet i sektoren.

HELSESEKTORENS utgifter utgjør i dag 5 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP), og andelen er stadig stigende. – Dette understreker hvor viktig det er å bruke ressursene på en så effektiv måte som mulig, for å få mer helse igjen for hver krone, sier avdelingsdirektør Jostein Skaar i Konkurransetilsynet.

Konkurransetilsynets rolle

Siden helsesektoren er et nytt satsingsområde, har Konkurransetilsynet gjennom 2004 forsøkt å klarlegge sin rolle på sektoren gjennom flere foredrag og artikler. I juni arrangerte tilsynet en ekspertkonferanse om helseøkonomi i Bergen.

– Konkurransetilsynet vil blant annet fokusere på at private aktører har mest mulig de samme vilkår som offentlige aktører når det gjelder kjøp av tjenester som utføres både i offentlige og i private institusjoner. Uten likebehandling er det vanskelig å se hvordan de private aktørene skal kunne utgjøre et reelt alternativ og på den måten være et konkurransekorrigerende til offentlig tjenesteproduksjon, påpeker Skaar.

Det vesentligste av sykehussektoren er i dag statlig kontrollert og eid. Under det statlige eierskapet er sykehusene delt inn i fem helseregioner. De regionale helseforetakene har en dobbeltrolle

– Helsesektorens utgifter utgjør i dag 5 prosent av bruttonasjonalproduktet, og andelen er stadig stigende. Dette understreker hvor viktig det er å bruke ressursene på en så effektiv måte som mulig, for å få mer helse igjen for hver krone.

som påvirker likebehandlingen. De er eiere av lokale helseforetak og skal samtidig sørge for helsetjenester for befolkningen i sin region. «Sørge for»-ansvaret skal løses ved enten å utføre helsetjenestene selv i egne helseforetak eller kjøpe helsetjenester fra private aktører. Skaar understreker at dette skaper et åpenbart troverdighetsproblem i forhold til i hvilken grad de regionale helseforetakene ønsker konkurranse fra private aktører.

Betydelig marked for legemidler

Det eksisterer i dag et betydelig marked for legemidler i Norge. Når patentbeskyttelsen av et såkalt «originalt» legemiddel opphører, kan andre begynne å produsere legemidler med akkurat samme virkestoff som det originale legemiddelet, det vil si generiske legemidler. Markedet for slike legemidler utgjorde i 2003 rundt 2 milliarder kroner og overtar en stadig større del av legemiddelmarkedet.

– Når generiske legemidler kan selges, ligger det til rette for prisreduksjoner. I 2005 er det innført et nytt reguleringsregime for generiske legemidler i Norge. Den modellen som ble valgt, gir et mindre innsparingspotensial enn andre modeller som var aktuelle. Helse- og omsorgsdepartementets egne tall viser at den modellen

Konkurransetilsynet anbefalte, har et innsparingspotensial som ligger 290 millioner kroner over den valgte modellen. Vi kommer derfor til å følge utviklingen i dette markedet nøye, sier Skaar.

– Det er viktig at offentlige og private aktører har så like konkurransevilkår som mulig, mener avdelingsdirektør Jostein Skaar i Konkurransetilsynet.

Tilsynets internasjonale engasjement er **nyttig** for norske bedrifter

De siste årene er store deler av konkurransereglene i Europa blitt harmonisert. Det betyr at det er blitt enklere for norske virksomheter å konkurrere i EØS-området, fordi virksomhetene i stor grad kan forholde seg til de samme reglene i de ulike europeiske land.

BEDRE forutsigbarhet og enklere saksbehandling er også med på å gjøre forholdene mer oversiktlige og regelverket lettere tilgjengelig for norske virksomheter i EØS-markedet.

– Det er blitt enklere for norske virksomheter å sette seg inn i andre lands konkurranseregler, og sakene blir i større grad behandlet på samme måte av de respektive lands konkurransemyndigheter. Det sier Vera Holst Eckbo, internasjonal koordinator i Konkurransetilsynet.

Betydningen av det internasjonale arbeidet

I en del tilfeller er Norge forpliktet til å delta i internasjonalt samarbeid, blant annet i EØS. Som følge av økt globalisering og at Norge er et lite land utenfor EU, er vi avhengig av slikt samarbeid for å kunne føre en effektiv håndheving av konkurransereglene. Eckbo mener at dette er blitt særlig aktuelt etter utvidelsen av EU.

Innen rammen av EØS finnes det en rekke samarbeidsfora. Eckbo sier at Konkurransetilsynet samarbeider tett med de offisielle kanalene i Brussel, som Europakommisjonen, EFTAs overvåkningsorgan, Den norske delegasjonen til EU og EFTA-sekretariatet, i tillegg til nasjonale myndigheter.

– Det er imidlertid blitt stadig viktigere å delta i internasjonale nettverk. Konkurransetilsynet deltar blant annet i European Competition Authorities (ECA), International Competition Network (ICN), i arbeidsgrupper under European Competition Network (ECN) og det internasjonale forskningsprosjektet «Competition, Contents and Broadband for the Internet in Europe» i regi av Europakommisjonen, opplyser Eckbo.

– Det er viktig at norske konkurranse-

myndigheter er representert i disse foraene. Her blir det tatt vedtak og vedtatt retningslinjer som angår norske bedrifter med virksomhet i EØS-området. Ved at Konkurransetilsynet deltar, vet vi hvilke diskusjoner som føres, hvilke retningslinjer som vedtas, og sist, men ikke minst, har vi anledning til å påvirke utfallet, forklarer Eckbo.

Felles regler

Som eksempel viser hun til den nye norske konkurranseloven, som i stor grad er harmonisert med EU/EØS-regelverket og reflekterer internasjonalt anerkjent konkurransepolitikk. De fleste land i resten av EØS har også gått langt i å harmonisere sitt nasjonale regelverk. Eckbo mener at det blir enklere for aktørene når de slipper å forholde seg til ulike regelsett.

Et annet eksempel er at EU fikk nytt regelverk for håndheving av forbudene mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling (moderniseringsreformen) i 2004. En viktig del av denne reformen er at alle nasjonale konkurransemyndigheter i EU kan håndheve forbudene i EU-regelverket og at de kan samarbeide med hverandre i konkrete saker.

– Fra norsk side har vi vært opptatt av at EFTA-landene også kan være med i dette samarbeidet, men dette har foreløpig ikke latt seg gjøre. Det betyr blant annet at norske konkurransemyndigheter bare i begrenset grad kan samarbeide med svenske og danske myndigheter i en kartellsak eller en sak om misbruk av dominerende stilling, sier Eckbo.

Hun forteller for øvrig at arbeidet med moderniseringsreformen har vært komplisert og den mest ressurskrevende EØS-oppgaven tilsynet har hatt siden EØS-avtalen trådte i kraft.

Vera Holst Eckbo, internasjonal koordinator i Konkurransetilsynet.

Bistår i europeiske saker

I to saker har Konkurransetilsynet bistått EFTAs overvåkningsorgan under beviskringer som gjaldt mulig brudd på EØS-avtalens konkurranseregler. I mai utførte EFTAs overvåkningsorgan en beviskring hos Norske Skog i samarbeid med Europakommisjonen. Formålet var å sikre eventuelle bevis for konkurransebegrensende samarbeid mellom produsenter av publikasjonspapir og mellom innkjøpere av returpapir. I juni var det en beviskring hos Posten Norge AS. Saken gjaldt markedet for kommersiell pakke-transport fra bedrift til forbruker.

Puls2004

Her presenteres et utvalg av sakene Konkurransetilsynet jobbet med i 2004, både etter konkurranseloven av 1993 og etter konkurranseloven av 2004.

Saker behandlet av Konkurransetilsynet

	2002	2003	2004
INNGREP MOT FUSJONER OG OPPKJØP	3	4	5
INNGREP OG VEDTAK MOT KONKURRANSEKADDELIG ATFERD	6	5	4
ANMELDTE LOVBRUDD	4	1	1
SØKNAD OM DISPENSASJON AVSLÅTT	8	2	1
SØKNAD OM DISPENSASJON INNVLGET	63	37	20
PÅPEKNING AV SKADELIG OFFENTLIG REGULERING	14	17	10
HØRINGSUTTALELSER MED MERKNADER AV BETYDNING	103	96	81

FUSJONER OG OPPKJØP

Forbød oppkjøp innen kioskvaredistribusjon

■ I april forbød Konkurransetilsynet NorgesGruppens engrosselskap, Joh-System AS, å overta virksomheten til Engrospartner AS. Engrospartner er Reitangruppens distributør av kioskvarer til kiosker og bensinstasjoner i Norge. De to selskapene ville fått 99 prosent markedsandel. Tilsynet mente at oppkjøpet kunne gi økte priser og at konkurransen ville blitt betydelig svekket. 02.04.2004

NorBetong pålagt å selge to anlegg

■ I mars godtok Konkurransetilsynet at NorBetong AS kjøpte ferdigbetongvirksomheten til NCC i Oslo, Vestfold og Telemark. Fordi betong er ferskvare og det er høye transport-

kostnader, er markedene lokale. I vurderingen av saken kom tilsynet til at oppkjøpet særlig svekket konkurransen i Vestfold og nedre Telemark. Derfor påla tilsynet NorBetong å selge en ferdigbetongfabrikk i Holmestrand i Vestfold, og én i Grenland i Telemark. 31.03.2004

Moderniseringsdepartementet godkjente panelovnkjøp

■ Moderniseringsdepartementet omgjorde Konkurransetilsynets vedtak og godkjente at panelovnprodusenten Nobø Electro AS kjøpte konkurrenten Siemens Electrical Heating (nå Dimplex AS). Tilsynet var bekymret for konkurransen i markedet, men departementet mente at oppkjøpet ikke ville medføre store konkurranseproblemer. Samtidig la departementet vekt på Nobøs eksportmuligheter og hensynet til industriutviklingen i Trøndelag. 26.10.2004

Vilkår for rørfusjon

■ Konkurransetilsynet påla Ahlsell å selge avdelinger i Ålesund, Molde og Svolvær for at Ahlsell skulle få kjøpe Bergens Rørhandel og Stavanger Rørhandel. Disse vilkårene hindret at konkurransen i grossistmarkedet for varme-, ventilasjons- og sanitærutstyr (VVS) og vann- og avløpsprodukter (VA) ble redusert. Ahlsell godtok vilkårene. 04.10.2004

Godkjente oppkjøp av billettformidler på vilkår

■ Ticketmaster måtte fjerne flere eksklusivitetsklausuler for at selskapet skulle få kjøpe Ticnet AS. Ticketmaster eide fra før Billettservice AS. Det nye selskapet ble en stor aktør på markedet for forhåndssalg av billetter til kultur- og sportsarrangementer. Vilårene gjør det mulig for nye selskaper å etablere seg i markedet eller for små aktører å øke sin markedsandel. Vedtaket ble påklaget i desember 2004. 23.11.2004

KONKURRANSESKADELIG ATFERD

Slutt på lojalitetsrabatt på ost

■ Tine BA får ikke lov til å gi lojalitetsrabatter til industrikunder som kjøper hvitost til sin produksjon av smelteost, pizza og baguetter. Tine har likevel anledning til å senke priser eller gi kvantumsrabatter, men disse må være knyttet til den enkelte leveranse. Konkurransetilsynet innførte samtidig en meldingsordning for å overvåke at Tine ikke innfører konkurranseskadelige eksklusivitetsbestemmelser i sine industrikundeavtaler. Slike bestemmelser kan gi tilsvarende innlåsende virkninger som ved bruk av lojalitetsrabatter. 02.03.2004

Forbud mot apotekenes eksklusivavtaler

■ Konkurransetilsynet har forbudt apotekene å ha avtaler som hindrer salg av neseppray og hodepinetabletter i andre salgskanaler, for eksempel dagligvarehandelen. På tidspunktet for inngrepet hadde andre utsalg allerede fått anledning til å selge reseptfrie legemidler, men tilsynet valgte å forby avtalene for å hindre at slike ble innført på nytt. Dersom apotekene skulle få enerett til å selge kjente merkevarer, ville dette begrense

Puls2004

konkurransen og hindre etablering av nye, alternative utsalgssteder. 26.04.2004

Forbød gebyrer som favoriserte egen boligbutikk

■ Konkurransetilsynet forbød Bodø Boligbyggelag å ta høyere gebyrer fra dem som bruker andre eiendomsmeglere enn boligbyggelagets egen megler. Bodø Boligbyggelag omsetter årlig rundt 400 boliger og hadde tidligere rundt 80 prosent av markedet for salg av andeler i sine tilknyttede borettslag. Boligbyggelaget tok et gebyr på 5788 kroner for å avklare forkjøpsretten, men hadde en ordning som innebar at dersom selgeren brukte en ekstern megler, måtte vedkommende i tillegg betale 7235 kroner. Ekstragebyret favoriserte Bodø Boligbyggelags egen meglervirksomhet. 03.03.04

Inngrep mot TrioVing

■ TrioVing er den dominerende aktøren i det norske markedet for låssystemer. De fleste norske låsanlegg er produsert av TrioVing og levert eller vedlikeholdt av forhandlere tilknyttet TrioVing. For å bedre konkurransen ble TrioVing pålagt å endre rabattordningene slik at de ikke diskriminerer forhandlere utenfor TrioVing-sfæren eller forhandlere som ønsker å føre konkurrerende låssystemer. For at alle låsesmeder skal kunne utføre oppgraderinger og vedlikehold av låssystemet, må TrioVing ikke hindre utveksling av sylinderkoder. 03.05.2004

Mer konkurranse om tekstilvask for storkunder

■ Vaskeriene i den landsdekkende franchisekjeden RiksRent Franchise AS kan fra 1. januar 2005 ikke lenger samarbeide om vask av duker, sengetøy og servietter til storkunder. RiksRent Franchise AS består av 21 vaskerier over hele landet og har fått en dominerende posisjon innenfor markedet for vasking og utleie av duker, sengetøy og servietter til næringskunder i Norge. På grunn av dette var det ikke lenger grunnlag for å forlenge tillatelsen til å samarbeide om priser som ble gitt av Konkurransetilsynet i 1998. Vedtaket gjør at konkurransen om vask av flate tekstiler skjerpes. 01.04.2004

ETTERFORSKNING

Påtaleunntatelse mot dekkimportør

■ Konkurransetilsynet anmeldte i februar en dekkimportør for ulovlig prispåvirkning. Saken er avgjort med påtaleunntatelse. Dette innebærer at påtalemyndigheten har konstatert straffeskyld og således er enig i at konkurranseloven er overtrådt, men har valgt å ikke gå videre med saken. 01.12.2004

Millionsøksmål mot fire transportselskaper

■ Konkurransetilsynet anla søksmål mot de fire største transportselskapene i Norge, med krav på 10 millioner kroner. Bakgrunnen for søksmålet var at Linjegods, Nor-Cargo, Tollpost Globe og Danzas ASG Eurocargo nektet å vedta et forelegg fra tilsynet. Foreleggene ble ilagt for ulovlig samarbeid om gebyr på paller. 25.06.2004

HØRINGER OG PÅPEKNINGER FOR Å STIMULERE KONKURRANSEN

– Reduser tinglysningsgebyret til 400 kroner

■ I august pekte Konkurransetilsynet på at ved å redusere tinglysningsgebyret på boliglån til rundt 400 kroner vil det bli bedre konkurranse om lån til privatkunder. Et høyt tinglysningsgebyr gjør at det ofte ikke lønner seg å skifte bank, og konkurransen i markedet svekkes. Tilsynet bad derfor Justis- og politidepartementet vurdere å redusere gebyret. Gebyret ble økt fra 1850 til 2112 kroner fra 1. juli 2004. Forslaget ble imidlertid ikke tatt inn i statsbudsjettet for 2005. 17.08.2004

Bad alarmsentral endre prispraksis

■ Konkurransetilsynet har foreslått at alarmsentralen 110-Telemark innfører separat prising av brannalarmtjenester og trygghetsalarmtjenester. Alarmsentralen 110-Telemark er et interkommunalt samarbeid mellom kommunene i Telemark og utfører lovpålagte brannalarmtjenester i tillegg til konkurranseutsatte tjenester knyttet til trygghetsalarmer. De to tjenestene prises samlet, og kommunene i Telemark må derfor betale det samme, uavhengig av om de ønsker å benytte seg av sentralens trygghetsalarmtjenester eller ikke. 24.11.2004

Bør øke konkurransen på regionale flyruter

■ Dersom regelverket for flystørrelse mykes opp og ruteområdene utlyses i mindre enheter, blir det lettere for små flyselskaper å gi tilbud, mener Konkurransetilsynet. Tilsynet bad derfor Samferdselsdepartementet legge til rette for at flere selskaper kan delta i anbuds konkurranser om flyging på det regionale kortbanenettet. 13.08.2004

Lokal busspolitikk må sikre konkurranse

■ Organiseringen av den lokale busstrafikken i Aust-Agder gir Nettbuss en konkurransefordel på ekspressbussruten mellom Oslo og Kristiansand. Konkurransetilsynet bad derfor Aust-Agder fylkeskommune om å organisere lokaltrafikken på en måte som fremmer konkurransen. 24.02.2004

På flyttefot til Vestlandets hovedstad

Trommebærende, uniformerte unge damer fra Lungegaardens Buekorps dannet espalier og sørget for en høylytt velkomst til den ærverdige Telegrafbygningen ved Byparken midt i Bergen sentrum, da åpningen av Konkurransetilsynets lokaler i Vestlandets hovedstad ble markert tirsdag 1. juni 2004. Flytteprosessen vil skyte fart i 2005 og være avsluttet høsten 2006.

PRIS- og konkurransemyndighetene i Norge har hatt hovedkvarter i Oslo helt siden Statens prisdirektorat ble opprettet i 1917.

Trustkontrollkontoret flyttet inn i nybygget ved siden av Rådhuset – Hieronymus Heyerdahls gate 1 – i 1936. Siden har etaten operert derfra, med navnebytte til Prisdirektoratet og senere til Konkurransetilsynet.

Det historiske vedtaket i Stortinget 6. juni 2003 om utflytting av statlige tilsyn innebærer at Konkurransetilsynet skal være lokalisert i Bergen med alle enheter innen utgangen av 2006. Allerede våren 2004 var flere ansatte på plass i midlertidige kontorlokaler i Strandgaten 209, hvor tilsynet frem til 2001 hadde ett av sine regionkontorer.

Etter vurdering av flere mulige prosjekter ble det i april inngått avtale om leie av rundt 2800 kvadratmeter sentralt i byen, i en bygning som bergensere kaller Telegrafan. Den er oppført i 1927 og ble totalt rehabilitert i 2000-2002. I første omgang leier tilsynet 3. etasje, men skal etter hvert også ta i bruk 2. etasje.

Ved åpningen av lokalene 1. juni var i underkant av 10 personer tilknyttet den nye avdelingen. Tallet økte til 25 frem mot årsskiftet. Høsten 2005 vil minimum ca. 50 av tilsynets ca. 110 medarbeidere ha Bergen som fast arbeidssted.

Den ordinære saksbehandlingen i Konkurransetilsynet har i de senere årene vært organisert i to markedsavdelinger. Ved

Konkurransetilsynet 10 år

10-årsjubileet ble markert ved et jubileumsskrift og fire konferanser.

Konferanser avholdt:

- Jubileumsseminar, Oslo 3. november 2004
- Kontroll med markedsrett i kraftmarkedet, Oslo 7. september 2004
- Konferanse om helseøkonomi: Effektiv ressursbruk i helsesektoren – er konkurranse svaret? Bergen 2. juni 2004
- Konferanse i konkurranserett 2004: Misbruk av dominerende stilling – ny konkurranselov, nye utfordringer, Oslo 19. mars 2004

I løpet av første halvår 2005 skal de to markedsavdelingene i Oslo slås sammen til én, og det skal foregå en trinnvis overføring av markeder og funksjoner fra Oslo til Bergen.

åpningen av «brohodet» i Bergen ble det opprettet en tredje markedsavdeling, med spesielt ansvar for saker i tilknytning til legemidler, helsetjenester, veterinærvirksomhet, byggevarer og tjenester, samt fiske-rinæringen.

I løpet av første halvår 2005 skal de to markedsavdelingene i Oslo slås sammen til én, og det skal foregå en trinnvis overføring av markeder og funksjoner fra Oslo til Bergen. Deler av etterforskningsavdelingen skal flyttes vestover i annet halvår. Det samme skjer med stabs- og støttefunksjoner som arkiv, sentralbord, IT-seksjonen og deler av økonomiseksjonen og informasjonseksjonen.

Konkurransedirektøren har oppnevnt en styringsgruppe og en prosjektgruppe som innen påske 2005 skal ha utredet en ny organisasjonsmodell for Konkurransetilsynet etter etableringen i Bergen.

Omstillingsprosessen er krevende, men så langt har den gått som planlagt. Det har vært lagt vekt på å opprettholde et faglig høyt nivå med god produktivitet i Oslo, slik Stortinget har forutsatt. Tilsynet har tatt i bruk varierte tekniske og økonomiske virkemidler for å sikre et godt arbeidsmiljø og

beholde kjernekompetanse lengst mulig.

Bare et mindre antall av medarbeiderne i Oslo som ble ansatt før Regjeringens beslutning om utflytting av statlige tilsyn fra hovedstaden, har sagt seg villig til å bli med på flyttelasset. Parallelt med nedtrapingen av virksomheten i Oslo skjer det derfor nyansettelser i Bergen.

Det er et overordnet mål for Konkurransetilsynet at flest mulig av de ansatte velger å fortsette i etaten, og at forholdene legges godt til rette for de øvrige til å finne nytt arbeid. De som i etterkant av stortingsvedtaket er blitt ansatt i tilsynet, har flytteplikt. 28 medarbeidere i Oslo, utenom direktørene, er vurdert å tilhøre gruppen «kritisk kompetanse». Dette er personer som det er vanskelig å erstatte i omstillingsperioden og som er særlig viktige for overføring av kompetanse. De har fått tilbud om utdanningsavtaler eller midlertidig høyere lønn, i noen tilfeller også varige stillings- og lønnsendringer. Den største gruppen utgjør «prioriterte jobbsøkere». De har blant annet fått bistand til aktiv jobbsøking og tilbud om kompetansehevede tiltak.

Omstillingsprosessen er krevende, men så langt har den gått som planlagt. Det har vært lagt vekt på å opprettholde et faglig høyt nivå med god produktivitet i Oslo, slik Stortinget har forutsatt.

Belønner de beste masteroppgavene

■ I forbindelse med sitt 10-årsjubileum i 2004 lanserte Konkurransetilsynet en pris for de beste studentoppgavene på masternivå. Den beste masteroppgaven innen konkurranserett og konkurranseøkonomi vil hvert studieår bli belønnet med 15 000 kroner, mens den nest beste oppgaven belønnes med 10 000 kroner.

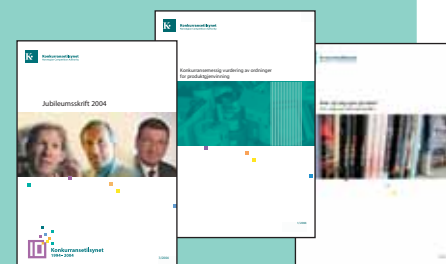
Konkurransetilsynet ønsker å fokusere på ulike økonomiske og rettslige aspekter rundt konkurranse og har derfor innført prisene.

Tilsynet satser også på å bygge møteplasser og tet-

tere kontakt med ulike fag- og forskningsmiljøer. Det er derfor satt i gang et forum for konkurranserett og ett for konkurranseøkonomi.

Konkurranserettsforum kom i gang høsten 2004, med et faglig lunsjseminar for interesserte jurister annenhver måned. Fra januar 2005 vil det hver måned bli arrangert konkurranseøkonomisk forum. De to forumene foregår i Konkurransetilsynets lokaler i Bergen og trekker på foredragsholdere fra universiteter og forskningsmiljøer i inn- og utland og fra tilsynet.

Rapporter laget i 2004

SKRIFTER FRA KONKURRANSETILSYNET

- 3/2004 Jubileumsskrift 2004
- 2/2004 Kven lyt setje pris på boka? Ei vurdering av den norske bokmarknaden
- 1/2004 Konkurransesemessig vurdering av ordninger for produktgjenvinning

OPPDRAGS- OG SAMARBEIDSRAPPORTER

- Prisutjevningsordningen for melk – hvem melkes, hvem skummer fløten? ECON-rapport 2004-120, desember 2004
- Regulering av de internasjonale kortselskapenes provisjoner, fra en prosjektgruppe med medlemmer fra Kredittilsynet, Norges Bank og Konkurransetilsynet, oktober 2004
- Telecompetition – Towards a single Nordic market for telecommunication services? Rapport 1/2004 fra de nordiske konkurransemyndigheter, september 2004
- Mergers and alliances in civil aviation – an overview of the current enforcement practices of the ECA concerning market definition, competition assessment and remedies, Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av de europeiske konkurransemyndigheter (ECA), mai 2004

■ Rovadferd i norsk luftfart? av Frode Steen og Lars Sørgard, Norges Handelshøyskole, Notat skrevet på oppdrag av Konkurransetilsynet, april 2004

■ Overvåking av markedsinntekt i kraftmarkedet, utarbeidet av ECON Analyse for Konkurransetilsynet og NVE, ECON-rapport 2003-117, mars 2004

Konkurransedirektøren
Knut Eggum Johansen

Stab

Juridisk direktør
Mads Magnussen

Kommunikasjonsdirektør
Signe Horn

Sjeføkonom
Lars Sørgard

Internasjonal koordinator
Vera Holst Eckbo

**Administrasjons-
avdelingen**

Avdelingsdirektør
Bjørn Braathen

Personalseksjonen
Personalsjef
Vibeke Fleischer Orkelbog

Økonomiseksjonen
Økonomisjef
Hogne Steinbakk

**Seksjon for system
og dokumentasjon**
Seksjonssjef
Espen Sjøvoll

**Seksjon for
informasjonsteknologi**
Seksjonssjef
Thor Arne Ringstad

Markedsavd. 1

Avdelingsdirektør
Lasse Ekeberg

Seksjon M1
Seksjonssjef
Mona Ljunggren

Seksjon M3
Seksjonssjef
Birgit Løyland

Markedsavd. 2

Avdelingsdirektør
Lasse Fridstrøm

Seksjon M4
Seksjonssjef
Eivind Kloster-Jensen

Seksjon M5
Seksjonssjef
Asbjørn Englund

Markedsavd. 3

Avdelingsdirektør
Jostein Skaar

Seksjon M2
Seksjonssjef
Geir Pettersen

Seksjon M6
Seksjonssjef
Knut Matre

**Etterforsknings-
avdelingen**

Avdelingsdirektør
Eigil P. Johnsen

Februar 2005

Konkurransetilsynet
Norwegian Competition Authority

Konkurransetilsynet

Postboks 8132 Dep, 0033 Oslo

Besøksadresse: H. Heyerdahls gate 1

Telefon: 22 40 09 00

Telefaks: 22 40 09 99

E-post: post@konkurransetilsynet.no

www.konkurransetilsynet.no